

gyakorlatot is bemutat azt illusztrálva, hogy ezek nagyszerűen adaptálhatók hazai helyzetekre is, valamint hasznos támogatást adnak a képzőintézményeknek is.

Németh Anikó az üzleti világba kalauzol el minket, vázlatosan ismerteti a globalizálódó gazdaság magyarországi hatásait, kitér az angol mint lingua franca szerepére az üzleti tolmácsolásban, emellett kiemeli az üzleti és vállalati kommunikáció közötti különbségeket, bemutatja a siker tényezőit ezekben a helyzetekben.

Sermann Eszter egy viszonylag ritkán említett területre visz minket. A tolmácsolási szolgáltatásokhoz köthető nemzetközi szabványokról ír, és áttekinti az ISO (*International Organization for Standardization*) által létrehozott szabványokat, a szabványokhoz kötődő fogalmakat és meghatározásait. A szabványok fordítóirodáknak, tolmácsolóknak számára jelentenek garanciát a megbízók felé, hogy a cégek termékei és szolgáltatásai megfelelnek az egységes nemzetközi szempontoknak. A szabványok szövege napjaink dinamikusan változó világában folyamatosan változik, így ezen a területen fontos a folyamatos fejlődés, önképzés. A fejezet és egyben a kötet zárásaként a hallgatói utánkövetésről is szó esik.

Dabis Melinda tanulmányában azt a problémát próbálja enyhíteni, hogy csak kevés információ áll rendelkezésünkre arra nézve, mennyire volt sikeres az intézményi kompetenciafejlesztés, mennyire sikeresek a végzett hallgatók szakterületükön. A szerző 13 végzett fordító és/vagy tolmácsolási diplomával elhelyezkedő fiatallal készített mélyinterjút a munkapiacon eltöltött (legalább) egy esztendő után. Segítségükkel bepillantást kaphatunk a képzések sikerességéről, az erősségekről és a gyengeségekről.

A tanulmánykötet kiváló válogatás, hiánypótló tanulmányokat és gondolatokat tartalmaz a témában érdeklődők és a témával foglalkozók számára. Előtérbe kerülnek a gyakori problémák és kérdések, azonban

a kötet olyan hiányterületeket is igyekszik megcélózni, amely által igen gazdag és színes ismeretekhez juthatunk.

P. Márkus Katalin

Dróth Júlia (szerk.)

Fordítási és szaknyelvi gyakorlatok távoktatásban

Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, 2020, Károli Könyvek, 273 p. ISBN 978-963-414-742-8

2020. március 12-én új helyzet állt elő: a Covid19 berobbanásával bezártak az egyetemek, és március 23-tól távoktatás lépett életbe.

Most egy évre rá többet tudunk – a koronavírusról, a távoktatásról és az alakuló „új normálisról”. A kötet gondolata abban a rendkívüli helyzetben született meg, amikor szinte egyik pillanatról a másikra azzal a kihívással szembesültek a köz- és felsőoktatásban dolgozó tanárok, hogyan tudnak eleget tenni oktatói kötelességüknek a sokak számára még alig ismert online oktatással. Voltak, aki úgy gondolták, ahogyan Vándor Judit írja a *Távoktatás karanténban: tanulságok szubjektíven* című fejezete kezdetén: „Semmi különös gond nem lesz, úgy hittem. Javítottam már tucatjával levelezős hallgatók beadandó[ját], ez is csak olyan, mint a korábbiak, gondoltam magamban...” (111. o.). Persze kiderült, hogy tévedett. Mások viszont kétségbeestek, és hiányolták a digitális oktatáshoz szükséges módszertant, infrastruktúráját, készségeket, illetve a digitális oktatásra kidolgozott tananyagot. E két szélsőséges vélemény között számos árnyalt hozzáállás létezett. Az első reakciók következtében született meg e kötet ötlete a Károli Gáspár Református Egyetemen, Dróth Júlia

vezetésével és szerkesztésében, melyben a KRE BA szintű fordítói specializációnak, valamint szakfordító szakirányú továbbképzésnek tanárai fordítási és szaknyelvi távoktatási gyakorlataikat adják közre.

A szerzők egy nagyon turbulens és kihívásteli időszakban osztották meg saját megoldásaikat, praktikáikat. A könyv egyéni válaszokat ad arra a kérdésre, hogyan tanítsunk fordítást távoktatásban, illetve miből és mit? A könyvben kétfajta tartalmi elem érhető tetten: egyrészt megjelennek módszertani elgondolások, stratégiák, tapasztalatok, másrészt tananyagokat mutat be. Hasznát veheti minden oktató, aki hasonló területen dolgozik. Mostanára, 2021 márciusára, az álláspontok tovább módosultak az egyéni és közösségben megélt tapasztalatok következtében, az új helyzet lehetőségei és korlátjai körvonalazódtak, és egyértelművé vált, hogy a jövőben a digitális oktatás nem megkerülhető, és túlmutat a távoktatáson. Az itt megjelentetett tanulmányok jó alapot teremtenek az egyes pedagógiai, módszertani irányvonalak továbbgondolására. Ahogyan az előszóban Dróth Júlia kifejti, „az itt bemutatott feladatokat csoportjainkban kipróbáltuk, ezek alkották a járvány kezdetén a tananyagunk egy részét, és a hallgatói visszajelzések alapján módszereink megállták a helyüket”. Ugyanakkor ő is hangsúlyozza, hogy munkájukat csak első lépésnek tekintik a távoktatási módszerek megalapozott kidolgozásában. A könyv tehát ebben a formában is már segítséget nyújt valamennyi e területen dolgozó oktatónak, hallgatónak, és alapja lehet egy további folyamatnak, amiben a digitális oktatás által kínált lehetőségek kihasználásra kerülnek. A továbbiakban e két szempont figyelembevételével járjuk körül az egyes szerzők által megosztott módszertant, tananyagot, illetve észrevételeiket és az ebből kialakuló továbblépési lehetőségeket.

A tanulmánykötet a szerkesztői előszóból, a feladatokhoz való fordítástechnikai útmutatóból, öt tematikus részből (hét tanulmányból) és a szerzők rövid bemutatásából áll.

A kötet alkalmas arra, hogy a kollégáknak gyors segítséget kínáljon, lehetőséget ad az önreflexióra és vitaindításra; a hallgatóknak pedig tanulási segédletnek kiválóan alkalmas.

A BA szintű fordításoktatás és a szakfordító szakirányú továbbképzés adja a kötet vezérfonalát, azonban a tematikai egységek és megközelítések szerteágazó jellegűek. A közzétett tananyag példái különböző oktatási céllal születtek, és különböző tantárgyaknál alkalmazhatók. Ebből következik, hogy a fejezeteket egyenként érdemes áttekinteni.

A könyv nagy részben a szakfordítás tágabb értelemben vett kérdéseivel, gyakorlásával foglalkozik, bár figyelmet szentel a műfordítás, az idegennyelv-tudás és az anyanyelv nyelvhelyessége fejlesztésének is. A különböző tanulmányokat keretbe foglalja a kötet elején közzétett fordítástechnikai segédlet Dróth Júlia tollából és a végén M. Pintér Tibornak a magyar nyelvi ismeretek bővítését és nyelvhelyességi szabályok elmélyítését szolgáló anyaga. E kereten belül jelennek meg eltérő fókuszú és tematikájú kurzus- vagy óraleírások módszertani útmutatóval és feladatsorokkal, gyakorlatokkal és esetenként megoldási javaslatokkal, valamint a szerzőknek az ehhez fűződő önreflexiójával.

Az előszót követően Dróth Júlia tömör, szakmailag átgondolt és megalapozott fordítástechnikai útmutatót bocsát rendelkezésünkre, hallgatónak, fordítóknak, oktatóknak egyaránt hasznos, átfogó elveket és ismereteket foglal össze. A tartalomjegyzék szerkezete tükrözi, hogy ez az 54 oldal az egész kézikönyvre releváns, minden további cikkhez kapcsolódik.

Az ebben a részben szereplő fordítási alapvetések a szerző sokéves tapasztalatából táplálkoznak, és segítséget nyújtanak a fordítással most ismerkedő és a már gyakorlattal bíró fordítóknak egyaránt. A magyar fordításban ismert nyelvészeti megközelítés rövid esszenciáját adja, gyakori problémás esetek köré szervezve ismertetését. A szakfordításban a szakszövegek jellegéből fakadóan a tartalmak pontos megőrzése alapvető köve-

telmény, miszerint a fordítás ne tartalmazzon más, több vagy kevesebb információt, mint a forrasszöveg. Ezt az elvet azonban indokolt esetben meg kell szegni, a nyelvi kifejezés-mód szerkezetének a szándékos megváltoztatásával. Ez az úgynevezett grammatikai és jelentésbéli (lexikai) átváltási műveletek alkalmazásával történik. Mindazok, akiknek érdeklődését felkeltette, elméleti tudásukat elmélyíthetik a gazdag és jól összeválogatott bibliográfiában szereplő művek segítségével.

Világosan látszik szerkesztő és szerző-társai azon igyekezete, hogy megalapozzák a fordítói gondolkodást, ítéletalkotást és ízlést. Ennek érdekében többször mutatnak be alternatív megoldásokat, és azok közötti választáshoz adnak támpontokat. Példaként megemlíthető a lexikai regiszter alcím alatt tárgyalt szaknyelv/mindennapi nyelv problémakörének szemléltetése egy többmegoldásos példa alapján, majd a megoldási lehetőségek kifejtése (45–46. o.). Ez a pedagógiai elv folytatódik Dróth Júlia második cikkében, melyben két egymástól eltérő angol–magyar fordítási gyakorlatsort mutat be, általános és szakmai jellegű szövegek kapcsán.

Az első kifejezetten a fordítói gondolkodást szolgálja. Érdekes példákat hoz „lefordíthatatlan” szövegek közül, kiprovokálva ezzel az olvasó saját kreatív fordítási ötleteit, és megfontolásra kínál több alternatív megoldást. Az emlékezetes, játékos köznyelvi példaktól halad a szakmai, turisztikai szöveg felé.

A második gyakorlat célja, hogy a szöveg egészét még fordítás előtt lássa át a fordító. A hallgatónak előre kell jelezni, hogy mi lesz nehéz a fordításban, majd beszámolni a gyakorlat után, hogy mi is bizonyult annak, ezzel az esetleges aha-élmény jöhet létre, és hangsúlyt kap az önreflexió fontossága. A feladat során a hallgatók egyre aprólékosabban ismerik meg a forrasszöveget, és ezzel megerősíti bennük azt a felismerést, mennyire szükséges a háttérismeret, és az ehhez vezető forráskutatás. Az internet egyaránt nyújt

megfelelő tájékozódást, és rejt buktatókat (pl. nem hiteles forrás) is.

Az internettel, pontosabban a Google fordítóval és annak ellentmondásos mivoltával foglalkozik Heltai Pál írása. A szerző hosszú, szakmai sikerekkel kísért pályafutása során végigkövette a fordítást befolyásoló technikai forradalmi változásokat: a papíralapú szótár és könyvtári kutatástól a mai informatikára alapuló információs túlkínálatig. Így kiváló rálátása van, hogyan szükséges helyén kezelni a Google fordító jelenséget. Bár sokáig úgy tűnt, hogy a gépi fordítások a remélt csodától elmaradnak, kétségtelen, hogy az utóbbi időben a mesterséges intelligenciával lehetővé vált fejlődés sok esetben felülmúlja vagy megközelíti az emberi fordítás színvonalát. Egyre közelebb jutunk a fordítások felvevő piaca által kívánt ideális helyzethez: azonnali, ingyenes, jó minőségű fordítás eléréséhez. A fejlődés ellenére a kép azért még mindig árnyalt, és a számítógépes segédeszközök használata óvatosságra int, hiszen (még) nem nélkülözhető az emberi közreműködés. Fordításoktatási szempontból nézve Heltai rámutat, hogy a Google fordító használata egyrészt megnehezíti az értékelést, másrészt felveti a kérdést, hogy mit is tanul a hallgató, amikor erre támaszkodva fordít. Annál inkább figyelemre méltók Heltai javaslatai e témakörben. Tudjuk, hogy fontosak a párhuzamos szövegek, azt is tudjuk, hogy ezek megtalálásához az internetes keresők ismerete is fontos; ugyanakkor meg kell fontolni, mit és hogyan tanulunk a párhuzamos szövegekből, mire és hogyan tudjuk őket felhasználni. A feladatok készítésénél fontos tudni, melyek azok a szövegek, amelyeket a Google nem jól fordít, hiszen a jó és a rossz Google fordítások sok tanulsággal szolgálnak, például a hibák megkeresésében, kijavításában, a fordítás értékelésében. Ilyen jellegű feladatokkal találunk a fejezetben; ezenkívül megfontolásra érdemes javaslatot kapunk egy korszerű záróvizsga-feladatra is.

A fordítástechnika és fordítási gyakorlat témaköréhez még egy fejezet tartozik, a ma már említett „Távoktatás karanténban: tanulások szubjektíven”. Vándor Judit beszámol távoktatási élményeiről, amiből kiderül, hogy a 2020 márciusában kialakult helyzet után nem alkalmazott virtuális kontaktórákat, a kapcsolattartás egyéni levelezésen alapult, a megbeszéléseket részletes és személyes javítás váltotta ki, amit közös, általános hibák listázása követett. A jól bevált személyes konzultációkra alapuló oktatás kényszerű átkonvertálása távoktatási formába a szerző megítélése szerint sem volt zökkenőmentes. Rámutat, hogy több szempontból is hiányt érzett: a közös előkészítés elmaradása azt jelentette, hogy a hallgatók előre nem látható ismeretbeli hiányosságai csak a produktumban jelentek meg, illetve azok élőszóban történő megbeszélése kontaktórán sokkal hatékonyabb lett volna. A számonkérést, tudásfelmérést, érdemjegy adását megnehezíti a távoktatás. A tanteremben felügyelet alatt megszabott időben, azonos feltételek mellett készített írásbeli dolgozat sok esetben indokolt és nehezen kiváltható más mérési formával. Ezt különös felkészüléssel és feltételekkel meg lehet valósítani egy virtuális térben (ilyet kínál néhány nyelvvizsgaközpont), de ezek a körülmények nem voltak adottak a vizsgált félévben, és alternatívákat kellett találni. Kreatív megoldással találkozunk ebben a fejezetben: a hallgatók a félév során a hibák észrevételét, kijavítását és elemzését gyakorolják, a tanár ezt személyes visszajelzéssel és általános hibajegyzékkel támogatja. A zárthelyi dolgozat erre támaszkodva a korábban sikertelenül fordított mondatok javításából állt. A szerző bemutatja ezeket a mondatokat, csatol hozzá egy hallgatói megoldást, ezenfelül egy lehetséges tanári megoldással és megjegyzéssel kiegészíti. A táv-, illetve online-oktatásra való áttérés persze nem csak a tanároknak okozott gondot, hanem a hallgatóknak is, akiknek a visszajelzései a jövőre nézve bizonyára segíteni fogják a minőség fejlesztését is.

Hasonló módon közelít a kérdésekhez Kovács Tímea, aki jogi szaknyelv és jogi szakfordítás kurzusokból vett példákat oszt meg. A fejezet elején röviden áttekinti a jogi szövegek jellegzetességeit, a jogi fordítás legfontosabb szempontjait és a különböző jogrendszerekből adódó csapdákat. A hallgatók ismereteinek is szentel néhány sort, amiből kiderül, hogy nem jogászok, de előzetes BA tanulmányaiknak köszönhetően rendelkeznek némi jogi háttértudással. A szerző kiemeli, hogy a fordítói munka egyébként is javarészt otthoni, egyedüli, számítógéppel végzett munkát igényel, de a pandémiás helyzetben tudatosan átalakította a tananyagát, hogy a feladatokat önállóan lehessen megoldani, és tanulni azokból. A jogi fordításnál a „mikro-” szintű szövegértés és a „makro-” szintű kontextusban való értelmezés egyaránt fontos, hiszen a lehető legpontosabb megértés a kiindulópont.

A távoktatási forma érdekében Kovács olyan feladatokat mutat be, amelyek a hallgatók számára „önállóan és otthonról is teljesíthetők, hasznosak, és a hallgatók... tudását fejlesztik” (131. o.). Öt szöveghez párosított feladatot tartalmaz a fejezet, amelyből az első három fordítás és további feladatmegfogalmazás (kettő angol–magyar, egy magyar–angol). Az utolsó kettő gépi fordításhoz kapcsolt fordításelemzés egy kis kultúraismerettel megtűzdelve. Mind az öt feladatot megelőzi a fordításelemzés (forrás nyelvi szöveg megjelenési helye és ideje, a célnyelvi szöveg megjelenési helye, forrásnyelvi és célnyelvi olvasóközönség, szövegtípus, retorikai cél, műfaj, lexikai és grammatikai regiszter, főbb fordítói megfontolások és döntések), valamint egy egymondatos tartalmi összefoglaló a szövegről. A lexikai és grammatikai átváltási műveletekhez a hallgatóknak rendelkezésre áll a fordítás technikai útmutató. Ez a terjedelmes fejezet rendkívül összeszedett, letisztázott felépítésű munka, ami magában foglal alaposan kidolgozott tananyagot és módszertani útmutatót.

A szaknyelvi oktatás témakörében megírt cikkben Adorján Mária hét projektet mutat be. Ebben a cikkben, ahogyan a fejezetek többségében is, a tartalom egyaránt alkalmas tantermi és online környezetben való oktatásra. A projektek témaköre igen tág, magában foglalja az üzleti angolt, a marketinget és az idegenforgalomét. A szerző részletesen taglalja a bevezetésben azokat a tényezőket, amelyeket figyelembe kell venni adott hallgatói célközönség esetén, különböző tanulási szituációkban, legyen az jelenléti, illetve virtuális, különös hangsúlyt fektetve a zoomos órákra. Mindegyik anyag feldolgozása támaszkodik a céltudatos és sokrétű internet-, webalkalmazásra (például internetes adatgyűjtés, online szótár, Moodle Glossary, Google Sheets, webalapú kutatás, nyelvi korpusz használata). Ehhez párosul egy gazdag módszertani ajánlás, amely alapján bármely kolléga könnyedén ki tud alakítani saját magának egy hasonló felépítésű tananyagot akár egészen más tematikával, illetve más előismeretekhez alakítva. Az aktuális példák és a hozzáfűzött hallgatói megoldások a BA fordítási specializáció, üzleti angol tantárgyon elvárt angoltudáshoz készültek, bár magasabb szinten is alkalmazhatók némi módosítással.

A szaknyelvi fejezet után Kiss Zsuzsánna új területre kalauzol, a műfordítás mint „lehetetlen műfaj” világába. A hangsúly most a fordítói finomságokra kerül, oly hallgatók számára, akik már az előzetes tanulmányaikból egyaránt rendelkeznek fordítási és irodalmi ismeretekkel. Két kurzusban – *A műfordítás mint alkotó írás 1. és 2.*, kapnak a hallgatók lehetőséget megismerni a műfordítás mibenlétét. A bevezetésben a tanári előadás kiemelt szerepet kap. Ezt követi a hallgatóktól elvárt olvasás, elemzés, majd fokozatosan egyre nagyobb kihívást jelentő műfordítás. A gondosan válogatott szemelvények fejlesztik a hallgatók kritikai érzékét, és tudatosítják bennük a forrás- és célnyelvi közeg árnyalt és alapos ismeretét. A két szemináriumi anyagon keresztül és többéves

tapasztalataira támaszkodva Kiss Zsuzsánna esszészerűn mutatja be a munkamódszerét és ennek eredményeit. Meglévő műfordítások összehasonlításával és elemzésével érzékennyíti a hallgatók kritikai érzékét, ami után bátorítja őket saját kreatív szövegalkotásra. Ezt a folyamatot a kötetben példákon keresztül illusztrálja, egyrészt ismert fordításvariánsokat, másrészt hallgatói műfordításokat is közlétesz.

A bevezetésében kitér arra, milyen szerencse volt, hogy már kialakulhatott a hallgatók és tanár között a személyes kapcsolat, mielőtt át kellett térni az online oktatásra. Erre a tapasztalatra nem mindig lesz lehetőség, és felmerül számtalan kérdés az átalakulóban lévő online közösségek jellegéről és a tanári szerep módosulásáról. Más tulajdonságok, kompetenciák kerülnek előtérbe. Több szerző is kitér a hallgatók hozzáállásában bekövetkezett változásokra. Ezeket a jelenségeket hasznos lehet a továbbiakban figyelemmel kísérni.

A fordítás oktatásában óhatatlanul nagy figyelmet kell szentelni az idegen nyelv elsajátítására, hiszen a hallgatók túlnyomó többségének ez formálisan tanult nyelv; azonban az anyanyelv magas szintű ismerete és annak folyamatos ápolása rendkívül fontos. M. Pintér Tibor a *Magyar nyelvhelyesség fordítónak* című fejezetében a hallgatóknak – fordítóknak, lektoroknak és szerkesztőknek is – szánva, magyar nyelvi ismeretek bővítésére fókuszál, szakmai és köznapi szövegek kontextusában, azzal a céllal, hogy a szöveget megfelelővé kell tenni a célnyelvi használók elvárásainak. A hangsúlyt a nyelvhelyességről a nyelvhasználat játékosságára helyezi át, mert véleménye szerint a fordító szuverén egyén, aki különböző nyelv- és beszédhelyzeteknek megfelelő szöveget hoz létre. Nem hibacentrikus, nem hagyományos nyelvhelyesség vagy helyesírás tanításáról van szó, hanem inkább egy szemlélet közvetítéséről, amely iránymutatást ad a magyar anyanyelv tudatosabb és hatékonyabb használatára.

Áttekintést ad a teljes kurzusról, majd ezen belül két projektet mutat be.

A most ismertett kötetben egy töredék félév tanulságait és kísérleteit olvashattuk, sok inspiráló és gyakorlatias ötletet osztottak meg a kollégák. Miközben a kötetben példákat találunk a hagyományos óraadásban használt anyagaiknak a távoktatásra való átalakítására, az is látható, hogy ez csak az első lépés a távoktatási módszerek kialakításának folyamatában. Egy ilyen értékes, alapozó munkát érdemes továbbgondolni, egy második kiadás reményében. Ehhez szeretnék néhány javaslattal hozzájárulni.

A kötet elején található fordítástechnikai útmutató komplex módon kötődik a kötet többi cikkéhez. Abban az esetben, ha a könyv második kiadása elektronikus formában is megjelenik, ezeket az összefüggéseket jól lehetne elérhetővé tenni hiperhivatkozásokkal. Például olyan feladatnál, ahol kifejezetten a lexikai és grammatikai átváltási műveletekről van szó, de más feladatot is lehetne ezzel gazdagítani, hiszen a hiperhivatkozás példákat adhatnak, és szemléltethetik az elmélet és a gyakorlat közötti szoros összefonódást.

A könnyebb eligazodás érdekében szerencsés lenne, akár táblázatos formában, azzal az információval kezdeni az egyes feladatokat, projekteket – néhány szerző meg is adta (lásd Heltai, Kovács, Dróth, Adorján, M. Pintér) –, amely egységesen kategorizálja a célcsoportok szintjét, a tanulmányi előzményeket, a feladat célját, a szöveg témáját (vagy kurzus tematikáját), illetve az alkalmazandó módszert. Az olvasó számára tájékozódási pontot ad és segítséget nyújt a megértésben és a felhasználásban, adaptálásban. A szerzők sokszínű tananyagai és eltérő módszertani megoldásai különböző kurzusokra és célokra készültek, és várhatóan hasonlóan szerteágazó célokra lesznek mások által felhasználva.

A kötet két fő célközönsége a fordítás oktatásával foglalkozó tanár, de véleményem szerint az akár önállóan, autonóm módon önmagát fejlesztő tanuló is haszonnal forgat-

hatja. Mindenki érdekét szolgálná a formai szempontok újragondolása. Az ismétlődő elemek, például feladatokhoz tartozó szövegek, feladathoz kapcsolódó utasítások, hallgatói megoldások, tanári megoldási javaslatok megjelenítése eltérhetne a törzsszövegtől, és így vizuálisan rögtön beazonosíthatóvá válna.

A későbbiekben részletesebben ki lehetne dolgozni az utasításokat, kiaknázva az élő online tanórák lehetőségeit is. A feladatokhoz hozzá lehetne rendelni szimbólumokat, amelyekkel jelezni lehetne a részletes módszereket, például közös dokumentum készítése, külön termekben való pár- vagy csoportmunka, online kérdőívek kitöltése, frontális oktatás prezentációval stb.

Kinek ajánlom? Elsősorban azoknak a gyakorló egyetemen fordítást oktató tanároknak ajánlom a figyelmébe, akik szembenézve a rendkívüli járványhelyzet megnehezített kihívásaival, hatékonyan szeretnék megvalósítani a távoktatást. Ezen túlmenően, a könyv tartalmának egyes részei érdekesek lehetnek egy széles körnek: önállóan tanuló hallgatóknak, fordítóknak, lektoroknak, szerkesztőknek, kutatóknak, az intézményeknek és az oktatás irányítóinak.

A kötet legnagyobb érdeme számomra, hogy gondolkodásra készített. El kell gondolkodni azon, hogy mit nevezünk távoktatásnak, mit nevezünk digitális oktatásnak, és ezek miben térnek el a hagyományos oktatástól? Hogyan lehet ezeket jobban csinálni? Alapvető kérdés, hogy mitől alkalmas egy tananyag távoktatásra? Milyen szempontokat kell figyelembe venni úgy a tervezési fázisban, mint a megvalósításban? Az elmúlt egy év tapasztalata alapján jobb helyzetben vagyunk, mint a kötet szerzői voltak, akik nagyvonalúan megosztották szellemi terméküket, és hozzájárultak ahhoz, hogy érdemben tudjunk tovább gondolkodni.

Richter Borka